

Ecologisch beheer (uit 'De Natuur In' september 2009)

Presentatie door Jaap Mekel op 2^e Pinksterdag 2009

De ATKV heeft sinds 1952 een eigen kampeerterrein aan de Noodweg in Hilversum van 5,6 hectare (geheel in eigendom). De vereniging heeft als doel:

- a. trekkers en kampeeders te verenigen en hun belangen te behartigen;
- b. het voor haar leden scheppen van goede gelegenheden tot kamperen;
- c. het voor een of meerder nachten plaats bieden aan passanten, "trekkers";
- d. het bevorderen van rustig kamperen, om zodoende de liefde voor de natuur te bevorderen en het tegengaan van alles wat daar niet toe bijdraagt.

Het terrein wordt in het rapport van de VU uit 1983 beschreven als een terrein met voornamelijk grove dennen en enkele berken. Een struiklaag was er nauwelijks. Ook de kruidenlaag was sporadisch aanwezig. Het terrein was te karakteriseren als een soortenarm grove dennenbos/naaldbos op arme zure grond. Indien er niets gebeurt zal op het terrein een "palenbos" ontstaan. Dit lijkt op een productiebos. Het kronendak is gesloten, waardoor er weinig licht op de bodem komt. Planten en struiken hebben geen kans om te groeien. Natuurlijke verjonging komt niet voor. Voor dieren en planten is er weinig te beleven. De paden zijn recht en vaak breed. Je kunt als recreant ver het bos in kijken. Dieren voelen zich altijd gezien en onveilig in het bos. Ook mensen hebben weinig privacy.

Wensen van de kampeeders:

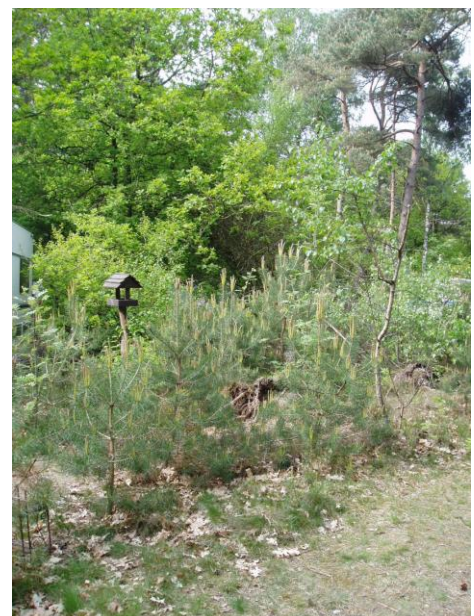
1. beperking van het zicht op buurcamping 'de Zonnehoek';
2. beperking van het verkeerslawaaai aan de Noodweg;
3. meer direct zonlicht op de kampeerplaatsen;
4. enige privacy ten opzichte van andere kampeeders.

Overgang naar een meer gemengd bos, waarin veel ruimte is voor loofhoutsoorten is vanuit recreatief oogpunt bezien veel aantrekkelijker dan een homogene opstand van grove dennen waarin struik- en kruidlaag vrijwel geheel afwezig zijn. Een meer ecologisch evenwichtiger en natuurlijk bos.

In een natuurlijk bos wisselen donkere en lichte delen elkaar af. Voor een bos in deze regio gaan we ervan uit dat zo'n 20% uit open plekken bestaat en dat zo'n 30% van de biomassa hout uit dode bomen bestaat.

Allerlei organismen leven in en van dood hout en maken gebruik van het licht dat op een open plek op de bodem komt. In het bos staan verschillende soorten/leeftijden bomen naast elkaar. Bomen, struiken en kruiden wisselen elkaar af.

Paden zijn grillig en veranderen. Het bos is niet overzichtelijk, dieren hebben veel schuilgelegenheid. De recreant kan niet ver van zich af kijken en komt steeds nieuwe dingen tegen. Storm en grazers hebben hun invloeden op het bos en de ontwikkeling ervan. Open plekken ontstaan door omgewaaide bomen.

Door opslag/verjonging groeit de open plek weer dicht. Grazers vertragen dit proces. De omgewaaide boom gaat dood en vormt huisvesting en voedsel voor andere organismes. In relatief jong bos ontbreekt dit.

Met natuurtechnisch bosbeheer boots je de natuurlijke processen na. Globaal gaat het daarbij om twee dingen:

1. creëren van open ruimte;
2. creëren van staand en liggend dood hout.

Het terugdringen van de bomen kan gebeuren met verschillende technieken, met hun specifieke effecten, namelijk:

- bomen kunnen afgezaagd worden: **kappen**;
- bomen kunnen ook gedeeltelijk ingezaagd worden en dan omgetrokken of omgeduwd worden: **lippen**;
- Het **ringen** van bomen heeft tot doel de bomen staand te laten afsterven. De bast van de boom wordt rondom doorbroken. In enkele jaren zal de boom dood zijn.
- Een boom kan ook **omgeliërd** worden.

Open plekken met een diameter van minimaal één maal de boomlengte groeien minder snel dicht. Hier kunnen allerlei bosplanten als vingerhoedskruid tot bloei komen. Ook zal er op de open plek natuurlijke opslag van bomen en struiken ontstaan. Zo ontstaat er een plek met een kruidenlaag en een zoom/mantelvegetatie richting het opgaande bos. Dit is een plek waar vlinders en andere insecten op een zonnige luwe plek kunnen leven en waar wandelaars meer kunnen zien dan enkel bomen.

In 1989 is er voor het terrein een ecologisch beheerplan gemaakt. Als uitgangspunt voor het beheerplan wordt genomen dat de ATKV haar kampeerterrein als natuurterrein wil behouden en ontwikkelen. Met andere woorden het gaat hier om een recreatieterrein, waarbij het beheer initiërend en ondersteunend is voor spontane en geïnduceerde natuurlijke processen die leiden tot een ecologisch evenwichtiger bos. Actief beheer zal betrekkelijk snel de biologische variatie in het terrein vergroten en daarmee ook de landschappelijke waarde en de aantrekkelijkheid voor de kampeerder doen toenemen.

Nu 20 jaar later zie je allerlei natuurlijke aspecten die je ook in natuurbos tegen komt op het terrein van de ATKV.

Conclusies na 20 jaar ecologisch beheer

Door bomen om te halen en te laten liggen en door takken rillen/hopen te maken krijg je structuur onder het holle bos. Zo wordt de windgang gebroken en krijg je luwe hoeken. Tevens doorbreek je de zichtlijnen en creëer je privacy of verstopt je bijvoorbeeld een WC gebouw.

Daarnaast dienen de takkenrillen voor nestel- en schuilgelegenheid en als voedsel voor de natuur. Door liggend hout en wortelkluiten te creëren, geef je dieren schuil- en nestelgelegenheid. Tevens zorg je voor kiemmogelijkheden voor vegetatie. Het doorbreekt zichtlijnen en geeft kinderen speelgelegenheid.

Door de plekken met dood hout creëer je enigszins vochtige plaatsen waar humusontwikkeling op gang kan komen en waar een kruidlaag en verjonging door nieuwe bomen en struiken ontstaat. Hiermee wordt ook de windgang doorbroken en creëer je privacy en meer variatie voor de natuur.

Door bomen weg te halen komt er meer zon op het terrein. Een wens van de kampeerders. Dit licht is echter ook noodzakelijk voor de ontwikkeling van jonge bomen, struiken en kruiden. Het geeft tevens bijvoorbeeld reptielen de mogelijkheid zich op te warmen.

Verslag fotoreportage, rondgang terrein en discussie met Jaap Mekel: 1 juni 2009

Voorafgaande aan de rondgang over het terrein en de discussie heeft Jaap Mekel een fotoreportage laten zien over bossen in het algemeen en ons kampeerterrein in het bijzonder.

Hij vertelde boeiend over natuurbos, allerlei variaties, struiken, kruidlagen, dood hout enz.

Over natuurtechnisch onderhoud, het lippen en overlevingskansen.

Het ringen van bomen zodat de sapstroom doorbroken wordt en de boom langzaam dood gaat. De boom is dan een ideale voedingsbodem voor insecten en paddenstoelen. Omlieren van bomen, waardoor wortelkluit en plantjes kunnen ontkiemen, geeft een andere structuur doordat het groen uitloopt en het een lage bladerenheg geeft.

Een open plek geeft vernieuwing door opslag (natuurlijke, niet gezaaide of geplante begroeiing). Struikfase belemmert het doorzicht zodat meer privacy ontstaat. De wind heeft geen invloed waardoor lage struiken aantrekkelijk zijn voor vlinders. Dankzij het lage struikgewas kan er ook licht doorschijnen en hebben dennetjes en kleine eikjes weer ruimte om te groeien.

Bij storm in een "productiebos" kunnen veel bomen omwaaien terwijl korte bomen blijven staan. Bomen kunnen ook van ouderdom omgaan, maar dat gebeurt niet op ons terrein. Op dode boomstammen kan mos gaan groeien. De dode stam vermolmt, waar de larven van insecten van leven. Op ons terrein wordt natuurtechnisch onderhoud verricht volgens de richtlijnen van het ecologisch beheerplan, opgesteld in 1989, waarbij is gekozen voor een actief beheer.

20 Jaar ecologisch beleid heeft het volgende opgeleverd:

- omgetrokken bomen -> schuilgelegenheid dieren -> horizontale vegetatiestructuur;
- wortelkruit -> schuilgelegenheid dieren -> kiemgelegenheid voor vegetatie;
- omgetrokken bomen biedt ook speelgelegenheid voor kinderen!

Belangrijk voor de natuur zijn **inheemse** soorten.

De rododendron is bijvoorbeeld een exoot. Het nadeel van exoten is, dat ze weinig toegevoegde waarde hebben. Alleen een merel zou er kunnen nestelen. Vogels vinden er verder geen insecten om van te leven. Beter zou het zijn om hulst te hebben. Deze plant is ook het hele seizoen groen en geeft bessen waar vogels ook 's winters van leven.

Rondgang terrein

Tijdens de rondwandeling over het terrein liet Jaap de voordelen zien van o.a. de lage begroeiing die ontstaan is naar aanleiding van lippen of lieren. Men zag het resultaat van deze werkwijze en was hier over het algemeen tevreden over.

Discussie in het Praathuis

Als antwoord op de vraag hoe het met de waterbeheersing op ons terrein is gesteld antwoordde Jaap dat waterbeheersing door de grondwaterwinning niet nodig is. Vroeger was er een natuurlijke poel, maar die is opgedroogd. Het water loopt nu weg en is ons terrein eerder te droog. Het niet haalbaar om weer een poel aan te leggen.

Opmerkingen

- Paul vindt het bos inspirerender en mooier dan vroeger door het beleidsplan en wil dit graag handhaven. Hij staat achter het beleid.
- Jetty staat ook achter de formule en vindt de mogelijkheid tot individueel overleg prima. In stand houden!
- Een aantal andere leden zou eerder overleg willen bij vrijkomende plaatsen waarvoor men wil inloten. Dit om die plek zo te houden als die op dat moment is. Dat is nu niet mogelijk omdat het beleid voor 5 jaar is afgesproken. Dit houdt in dat wanneer een plaats vrijkomt deze in overleg met de ecooloog en het bestuur volgens het ecologisch beleidsplan wordt aangepakt (bijvoorbeeld verwijderen van exoten).
- In februari worden de eventuele ecologische werkzaamheden verricht. De vrije plaatsen worden bekend gemaakt in 'De Natuur In' van december en als men interesse heeft in een bepaalde plaats dan kan men vóór de ALV, waar de verloting zal plaatsvinden, gaan kijken of men die plaats nog wil of dat men voor een andere plaats wil loten.
- Verder wordt nogmaals gememoreerd dat ieder lid vóór 1 augustus zijn of haar wensen, ten aanzien van aanpassingen aan zijn staanplaats, kan indienen. In overleg met de ecooloog wordt bekeken of dit verstandig en haalbaar is. In het december nummer van 'De Natuur In' wordt dan aangegeven welke werkzaamheden verricht zullen worden en kan men als nog reageren als men het er niet mee eens is. Er zijn dus volgens het beleidsplan vele individuele mogelijkheden.

- Een lid merkte op dat het voor hem nieuw was dat men zelf, in overleg met het bestuur, inheemse plantjes (dus: geen exoten) uit de omgeving mag planten tegen de stapels dood hout om zo de vergroening een beetje te helpen.

Conclusie

Er was veel waardering voor de fotoreportage, de uitleg op het terrein en de uitleg tijdens de discussie in het Praathuis. Voor herhaling vatbaar, bijvoorbeeld om de 1 á 2 jaar.

Tijdens de ALV in 2010 zal er opnieuw voor 5 jaar een beleidsplan worden vastgesteld.

Ecoloog Jaap Mekel aan het woord.....

Tijdens de rondgang met Jaap op 1 juni jl. is er gesproken over het planten van bomen, struiken of andere planten. Na de rondgang in 1998 heeft Jaap hier een artikel over geschreven, dat in "De Natuur In" van mei 1999 gepubliceerd is. Hieronder is dit artikel onverkort overgenomen.

Op de informatiedag die ik zomer 1998 voor de ATKV heb gehouden, heb ik toegezegd een lijst met planten te maken die van nature op het ATKV terrein zouden kunnen groeien. Dit vooral als alternatief voor coniferen, rododendrons en bloeiende 1-jarigen. Ecologisch gezien is het echter beter om ruimte te scheppen en af te wachten wat er komt, de natuur laten aanbrengen en selecteren.

Als jullie toch het geduld en de nieuwsgierigheid naar de verassing niet hebben, kunnen jullie soorten uit bijgaande lijst gebruiken. Op deze lijst staan heel veel inheemse planten niet. Je kunt je voorstellen dat een waterlelie niet groeit in een zangkuil. Wel als je er een vijvertje maakt, maar die lelie komt daar niet vanzelf.

Eigenlijk groeien al de planten uit de lijst rond of op het kampeerterrein en dat is ook een goede graadmeter. Terreinen waar de mens weinig of niet ingrijpt, herbergen vooral planten die daar ook thuishoren. Er zijn goede argumenten aan te voeren om bijvoorbeeld planten op de Hoorneboegse Heide te winnen en op het ATKV terrein te plaatsen. De planten die hier staan, zijn al eeuwen op natuurlijke wijze geselecteerd om in deze regio te groeien en zijn er dus het beste op aangepast en planten en dieren in de omgeving op hen.

Zaden winnen van planten op dergelijk terrein en die op een zelfde soort plek uitzaaïen als waar de moederplant stond, zal op weinig verzet stuiten. Weet echter wel, dat zodra een boswachter je met een schep en bosje planten onder de arm rond ziet struinen, je kunt rekenen op een proces verbaal!

Toch pleit ik voor een dergelijke burgerlijke ongehoorzaamheid op geringe schaal en gericht op introductie van deze planten op het ATKV -terrein. Wees slim en laat je niet betrappen! Zorg er wel voor dat er een grote kans is dat de plant het overleeft anders pakt je actie negatief uit voor de natuur. Je hebt bij het uitsteken bijvoorbeeld wortels afgekapt, dus zorg voor voldoende water voor de plant!

Op al deze planten zijn meer insecten aangepast dan op 'Intratuin-planten'. Ook zijn bloemen van onze inheemse planten vaak minder groot waar meer bijen en vlinders op af komen. Je moet weliswaar voor het winkelen op 'Einde Gooi' en 'Hoorneboeg' meer moeite doen, maar geld hoeft het niet te kosten! Veel succes met het vervangen van de exoten door inheemse planten.

Jaap Mekel

Lijst

- **Bomen** (licht behoeftig)
 - zomereik; ruwe berk; zachte berk; grove den (wintergroen); els; jeneverbes (wintergroen)
- **Bomen** (schaduw)
 - beuk; noorse esdoorn
- **Struiken** (licht behoeftig)
 - vuilboom; hazelaar; wilde appel; brem; framboos; lijsterbes; inheemse vogelkers
- **Struiken** (schaduw)
 - hulst (wintergroen); taxus (wintergroen); vlier; bergvlier; peterselievlier
- **Heideachtige** (licht behoeftig)
 - struikheide (wintergroen); dopheide
- **Heideachtige** (schaduw)
 - bosbes (wintergroen); vossenbes (wintergroen)
- **Kruiden** (licht behoeftig)
 - ooievaarsbek; teunisbloem; vingerhoedskruid; zwarte toorts; duizendblad; wilgenroosje; sint janskruid; dagkoekoeksbloem; zandblauwtje; hazenpootje; muizenootje
- **Kruiden** (schaduw)
 - vele soorten varens; gele dovenetel
- **Kruiden** (die vooral goed over een wal kunnen groeien)
 - klimop; hop; clematis; kamperfoelie; braam

